

Kulturhistorisk rapport

Telefon: 99 31 74 00

E-mail:

historiskmuseum@aalborg.dk

Udgravning ved Støvring, Mastrup Syd Enkeltgravshøje og langhus fra overgangen mellem ældre og yngre bronzealder

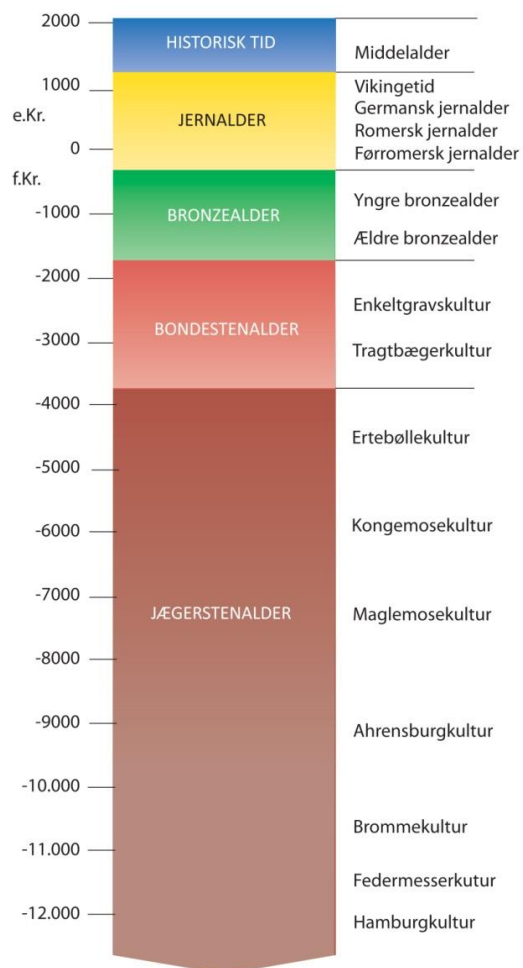
J.nr ÅHM 6462, Mastrup Syd, Etape III

Udgravning marts 2017

Rapport udfærdiget af: Lone Andersen

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	2
Undersøgelsens baggrund.....	3
Lokalområdet i oldtiden.....	3
Undersøgelsens resultater.....	3
Sammenfatning og perspektivering.....	6
Hvis du vil vide mere.....	11
Udgravningsdata.....	10

Indledning

Udgravning af et velbevaret treskibet langhus med bevaret vægforløb og central forsænkning samt to overpløjede enkeltgravshøje, den ene med syv små hellekister beliggende i cirkelslaget. Langhuset fremstod som en velbevaret 8 x 25 meter stor, øst/vest-orienteret konstruktion med en stor, central forsænkning. Huset er C-14 dateret til overgangen mellem ældre og yngre bronzealder. Huset er i sin tid opført præcist mellem to formodede enkeltgravshøje, hvoraf den ene med sikkerhed har eksisteret på byggetidspunktet. Den mindste høj blev dokumenteret ved, at der i dens cirkelslag var anlagt i hvert fald syv små stenkister. De var med to undtagelser fundtomme. Den største høj dokumenteredes udelukkende som en ringgrøft.

I alt undersøgte et areal på hen ved 1800 kvm.

Figur 1 Arkæologiske forundersøgelser ved Mastrup Syd i Støvrings sydvestlige opland angivet med rødt. Nord herfor ses med blå tidligere udgravningskampagner i årene 2004-6. Udgravningsfeltet ved denne kampagne er angivet som blå rektangel længst mod syd. Baggrundkort: Ortofoto 2016.

© KMS

Undersøgelsens baggrund

Støvring by har de seneste år været præget af massive udstykninger øst for jernbanen kaldet *Støvring Ådale*, men også mod sydvest har der været interesse for boligudstyknig. Området her kaldes Mastrup og de kulturhistoriske registreringer her kombineret med en arkæologisk set interessant topografi har gjort, at Nordjyllands Historiske Museum i forbindelse med byggekampagnerne har anbefalet prøvegravninger forud for det egentlige jordarbejde. Således også ved herværende undersøgelse, der benævnes Mastrup Syd, Etape III.

Lokalområdet i oldtiden

De senere års udgravningskampagner syd og vest for Støvring har resulteret i en øget viden om oldtidens bosættelse på arealerne omkring Mastrup Bæk. Her er således dokumenteret bebyggelse fra bronzealderen og førromersk jernalder. Ellers fremgår det af Slots- og Kulturstyrelsens optegnelser over kendte fund og fortidsminder i området, at der er registreret adskillige eksisterende og for længst sløjfede gravhøje. Heraf altså også én af de to høje, der er blevet undersøgt ved denne udgravning.

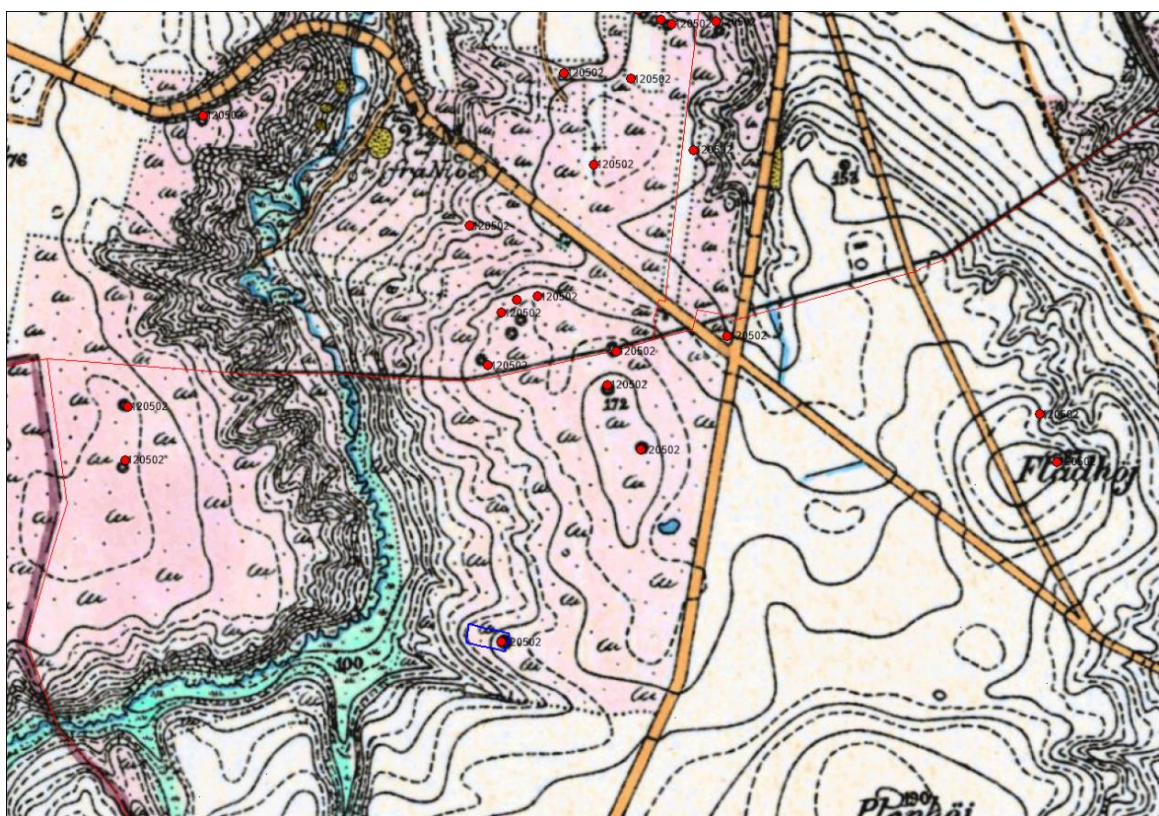
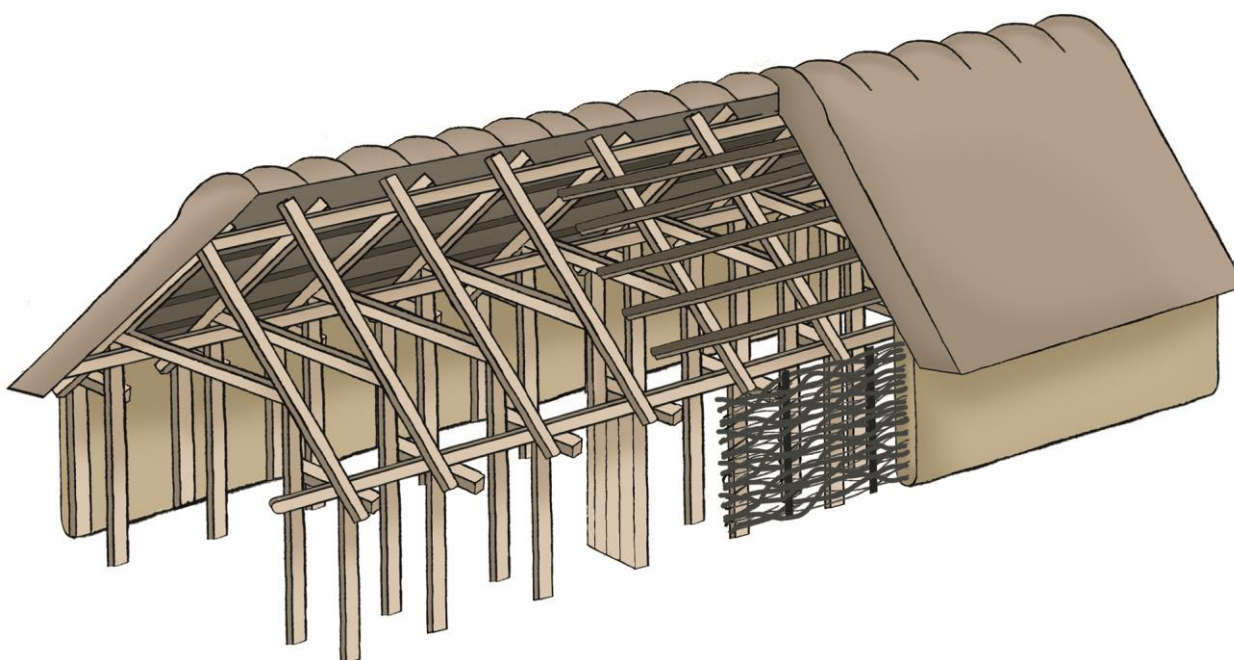

Fig. 2 Ovenfor ses et udsnit af et ældre kort, kaldet *Høje Målebordsblade*. Der er tale om et kortværk udarbejdet i perioden 1842-99. De røde punkter angiver de registreringer, der gennem tiderne er gjort i området ved Mastrup Bæk, der løber til venstre i billedet. Herværende udgravning er markeret med blå ved den nederste røde prik. Prikkerne repræsenterer eksisterende og sløjfede gravhøje, bopladsfund og et hulvejssystem.

Resultater

Ved udgravningen undersøgtes blandt andet et stort og velbevaret treskibet langhus fra overgangen mellem ældre og yngre bronzealder. Typen kaldes et *treskibet hus*. Det udgravede hus fremstod meget velbevaret, og dets markante væglinjer og kraftige nedgravninger efter de tagbærende stolper vidner om et solidt byggeri, der nærmest kan henføres under betegnelser stormandsgård eller "hal". Husets dimensioner har været 8 x 25 meter. I alt 200 kvm under tag, har der været. Gavlene har været afrundede. Gårdens dyr har været opstillet i den ene ende af huset, mens beboelsen har udgjort den anden. Måske antyder en kværnstensligger i husets nordøst del at her har netop beboelsen været. Kvæg og kvægavl har udgjort en stor del af datidens økonomi, og de særligt store gårde, man har kendskab til, kan have haft op til en snes høveder på stald.

Figur 3 Perspektivtegning af konstruktionen af et treskibet bronzealderhus. To parallelle rækker af indre tagbærende stolper har båret husets tag, mens vægforløbet ofte har bestået af en let lerklinet feltvæg.

Centralt inden for husets grundrids sås en stor 5 x 12 meter stor, lav forsænkning. Denne kan tænkes at være dannet ved almindeligt slid af gulvarealerne eller måske i forbindelse med udmugning. Til trods for de store mængder jord, der blev gennemgravet ved undersøgelsen af det store bronzealderhus, var det alligevel ganske få fundgenstande, der blev bragt hjem. Kun sporadiske flintafslag, et par slibesten af finkornet sandsten samt altså kværnstensliggeren blev fundet ved udgravningen. Hertil kommer en mængde jordprøver, der senere hen er anvendt til naturvidenskabelige analyser. Blandt andet er huset blevet C-14 dateret på baggrund af det trækul, der er udsoldet fra jordprøverne. De bekræfter, at huset er opført i overgangen mellem ældre og yngre bronzealder; mere præcist i årene 1200-1400 f.Kr.

Figur 3 Udgravningsfeltet er her netop etableret og de fremkomne anlæg har afsløret sig. Længst væk ses den ene gravhøj, hvis eneste rester er sporene efter ringgrøften, der har markeret højens cirkelslag. Den lyse cirkulære aftegnning forrest er gravhøj nummer to og herimellem ligger bronzealderhuset med gavlen helt op mod ringgrøft-højen. (Se tillige nedenfor). Gården i baggrunden er bygherres ejendom; Bundgaardsminde. Billedet er taget med drone fra SV.

Ud over det store bronzealderhus undersøgtes også to gravhøje fra den senere del af bondestenalderen, nemlig fra enkeltgravskulturen og/eller senneolitikum der udgør den yngre stenalders slutfase op mod bronzealderen. Den ene og største høj var allerede kendt i museets registreringer. Den havde været beskrevet i slutningen af 1800-tallet, men beskrives atter i 1950'erne som værende sløjfet. Højen har oprindeligt været knapt 20 meter i diameter og ligget på en lokal, lav højning. Det eneste, der var tilbage af denne tidligere kendte høj var den ringgrøft, der har indgået som en del af højens konstruktion. Ingen begravelser var bevaret. Derimod var den mindre høj, der lå lidt vest for bronzealderhuset, ikke kendt før. Her var der grave bevaret men angiveligt ikke de som højen oprindeligt har været opført til brug for. Der er snarere tale om senere tilkomne grave anlagt i højens fod. Mindst syv små stenkister opbygget af kantstillede, flade sten, så de har dannet små gravrum, var at se i det, der har været cirkelslaget af den otte meter i diameter store gravhøj. Højen har som nævnt ikke oprindeligt være tiltænkt disse begravelser, som fagfolk benævner *sekundærbegravelser*. Højen er derfor kommet til at fungere som en lille begravelsesplads for senere gravlæggelser måske anlagt af samme slægt.

Fig. 4. Arkæolog Karen Povlsen i gang med at udgrave én af de små stenkister. De var med to undtagelser fundtomme. I denne kiste fandtes et lille bæger (som det her over for), der som det eneste har udgjort gravgodset. Det lille lerkar er blot 8 cm højt.

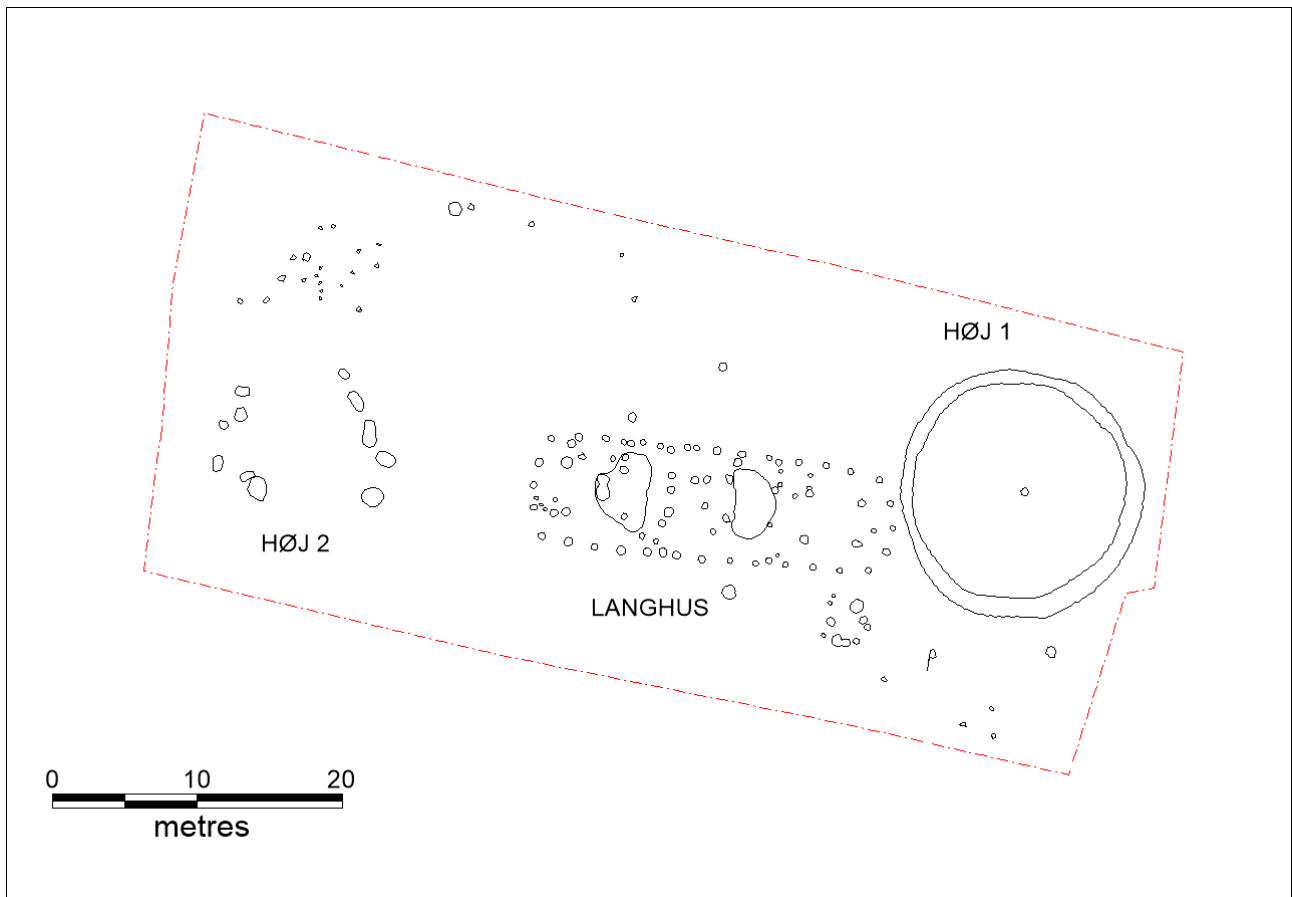

Fig 5. Opmålingstegningen herover viser hvorledes de tre udgravede enheder forholder sig til hinanden inden for de 1800 kvm som blev afdækket ved undersøgelsen. Bemærk hvor tæt bronzealderhuset har ligget på navnligt den østligste gravhøj.

Ud over de sløjfede gravhøje og langhuset undersøgtes en håndfuld gruber af forskellig karakter ligesom stolpehuller, der umiddelbart ikke var del af en overordnet struktur. Disse gruber og "løse" nedgravninger er helt karakteristiske på bopladser fra oldtiden, hvor der jo har foregået aktiviteter af alle slags året rundt. Navnlig kogestensgruber er typiske særligt fra bronzealderen. De kan være anlagt inde i husene eller i aktivitetsområder på bopladsen. De er karakteriseret ved meterdybe, cirkulære nedgravninger ofte kompakt opfyldt af håndstore, ildskørnede granitsten og trækul. Gruberne antages at have fungeret som madlavningsgruber, hvor maden kunne tilberedes ved langtidsstegning mellem de opvarmede granitsten.

Kogestensgrube

Kogestensgruber er fortidens kuglegrill, hvor man har tændt op og stegt på eftervarmen i en lukket beholder. I stedet for grillkul og tændvæske har de tændt bål i et hul i jorden og varmet sten op. Stenene har så afgivet varme til stegen, og hullet blev lukket med græstørv eller bare til-dækket med jord. Fortidens mennesker har nok haft stegen pakket ind, så den ikke knasede alt for meget, når den efter et par timer i jorden var gennemstegt og klar til servering.

Fig 6. Inde midt i det store bronzealderhus, dokumenteredes på tværs af husets længdeakse et sæt af to særlige gruber. Placeringen er helt karakteristisk for perioden bebyggelse. Disse grubers funktion er ikke nøjagtigt fastlagt, men kan måske ses i relation til madlavning.

Sammenfatning og perspektivering

Alt i alt er der i forbindelse med den arkæologiske udgravning af det relativt beskedne undersøgelsesareal dels dannet helt konkret dokumentation af et bronzealdermiljø på plateauet øst for Mastrup Å. Men i særdeleshed er der nu lagt flere brikker til billedet af oldtidsmiljøet i Mastrup-området i et helt overordnet perspektiv.

Særligt De velbeliggende arealer øst for Mastrup Ådal har indbudt til bosætning såvel i oldtiden som i disse år. De mange gravhøje, sløjfede såvel som overpløjede, vidner om stor tilknytning til området særligt i bronzealderen men også i bondestenalderen. Højene har foruden at være gravplads for de mere velhavende slægter også skullet fungere som territoriemarkører og legitimere lokalbefolkningens ret til arealerne.

Særligt det store bronzealderhus, hvis velbevarethed og størrelse er betragtelig, bemærker sig ved dets placering det i det datidige oldtidslandskab. Kun sjældent fås så håndgribelige vidnedsbyrd om en forhistorisk

bygningens helt lokale fysiske omgivelser. Huset, der såvel konstruktionsmæssigt som i konkrete tal dateres til overgangen mellem ældre og yngre bronzealder, 1200-1400 f. Kr., har været anlagt mellem, antageligt på daværende tidspunkt, to synlige gravhøje. I hvert fald den østlige ringgrøftthøj har været kendt indtil ca. 1950-erne, så da man i sin tid opførte langhuset, har det været uden hensyntagen til gravhøjen, der ses at have ligget helt op af huset uden nogen form for afstand. Afstanden til den lille høj med stenkisterne har, hvis den ikke var fjernet allerede i oldtiden, været 9 meter.

Mens gravhøjene kendes i stort tal, er det udfordringen at få visualiseret deres ophavsmænds bosættelsesstrukturer. Det er der i forbindelse med de senere års udgravninger begyndt at blive rettet op på ved fremkomsten af bopladsfund fra sten-, bronze- og jernalder i Støvring bys sydvestlige opland. Brik for brik i takt med boligudstykningsprocessen tegner sig et langt mere nuanceret billede af bosætningsmønstrene og arealudnyttelsen i området. Særligt spændende er det efter herværende udgravning endvidere, at det undersøgte bronzealderhus er en tilnærmelsesvis tro kopi af tre såkaldte stormandsgårde eller *haller*, der blev udgravet i årene 2004-6 inden for en afstand af 900 meter længere mod nord. Mod slutningen af ældre bronzealder begynder man at bygge meget store huse samtidigt med, at der stadig opføres huse af mere traditionel størrelse. Det skal sandsynligvis tilskrives forskelle i social stand, der på dette tidspunkt begynder at vise sig i bebyggelsens karakter. Det er ikke utænkeligt at stormandsgårdene ved Mastrup har eksisteret samtidigt eller været et udtryk for en magtfuld og velhavende slægt, der har flyttet rundt i området efter behov. At knytte bebyggelsen til de store gravhøje, der ligger nordvest for Bundgårdsminde er slet ikke en hasarderet antagelse. Hvorvidt bronzealderfolket har benyttet den landlige infrastruktur, der er registreret på en lille matrikel i form af en lille koloni af hulveje ved krydset Nibevej og Hobrovej, er uvist, men sandsynligheden er der.

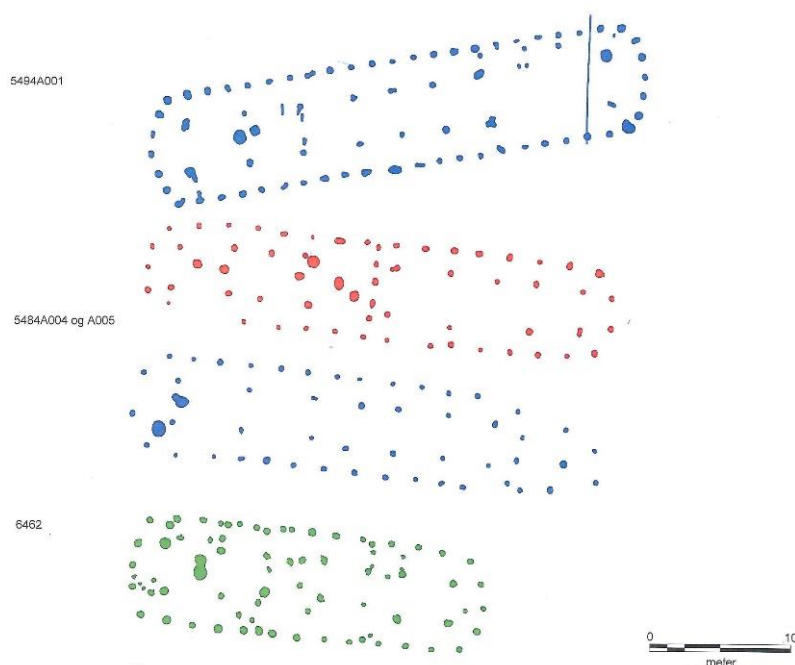

Fig. 7. De fire nævnte stormandsgårde fra Mastrup. Herværende artikels ses nederst.

Med de her beskrevne udgravningsresultater er der lagt endnu en brik til oldtidslandskabets karakter sydvest for Støvring. Gisninger om bebyggelsesstrategi og arealudnyttelse er blevet mere end blot antagelser, og ikke mindst anes antydningen af et hierarkiseret befolkningmønster, der bidrager til et langt mere nuanceret billede af datidens samfund.

Fig 8. En af de små stenkister tømte for indsevet sand. Kisterne har været sirligt bygget, men på grund af deres lidenhed og sparsomme inventar, drøfter man stadig, hvem de har været bestemt for blandt de døde.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende skrifter:

Jørgen Jensen. 2001. Danmarks Oldtid. Stenalderen.

Jørgen Jensen. 2002. Danmarks Oldtid. Bronzealderen.

Udgravningsdata

Nordjyllands Historiske Museum jnr. 6462

- Fund & Fortidsminder: 120502, 144
- Kulturstyrelsen jnr. 16/07340
- Bygherre: Anders Rye-Andersen
- Undersøgt areal: 1800 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Museumsinspektør Lone Andersen(daglig leder)
 - Arkæolog Karen Povlsen.
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg

